

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKAB, MUSEET

rapport

ARKEOLOGISK SERIE 1983:3

SAMISKE KULTURMINNER I SANDDØLA-VASSDRAGET

Leif Pareli

Universitetet i Trondheim

"Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Muséet, Rapport. Arkeologisk serie", vil inneholde stoff hovedsakelig fra det faglige og geografiske ansvarsområde som Arkeologisk avdeling, DKNVS Muséet, representerer.

I serien publiseres materiale som en av ulike hensyn finner ønskelig å gjøre kjent. Foruten rapporter vil det dreie seg om vitenskapelige og populærvitenskapelige artikler av mindre omfang. Oppdragsrapporter vil utgjøre en stor del av serien.

Rapport-serien er ikke periodisk, og antall nummer pr. år vil variere. Serien startet i 1973. Det finnes parallelt en "Botanisk serie" og en "Zoologisk serie".

Som regel blir norsk språk brukt. Rapporten bør normalt ha et sammendrag på norsk. Innholdet skal sammenfattes i et innledende abstract. Medarbeidere fra andre land kan skrive rapporten på sitt morsmål, om nødvendig med sammendrag på norsk.

For manuskriptet, illustrasjoner, referanser o.l. følges vanlige retningslinjer. (Jfr. retningslinjer for K.norske Vidensk.Selsk.Mus. Gunneria).

"Arkeologisk serie" trykkes i A4-format i offset. Opplagstallet vil variere.

UTGIVER:

Universitetet i Trondheim
Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Muséet,
Arkeologisk avdeling
N-7000 Trondheim.

Redaksjonskomité:

Kristian Pettersen
Lars F. Stenvik
Birgitta Wik

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKAB, MUSÉET

RAPPORT ARKEOLOGISK SERIE 1983:3.

SAMISKE KULTURMINNER I
SANDDØLA-VASSDRAGET

Leif Pareli

K.norske Vidensk.Selsk.Mus.Rapp. A 1983:3.

Pareli, Leif: Samiske kulturminner i Sanddøla-vassdraget. N-7000 Trondheim, mai 1983.

600 ekspl. ISBN 82-7126-340-4

ISSN 0332-8546

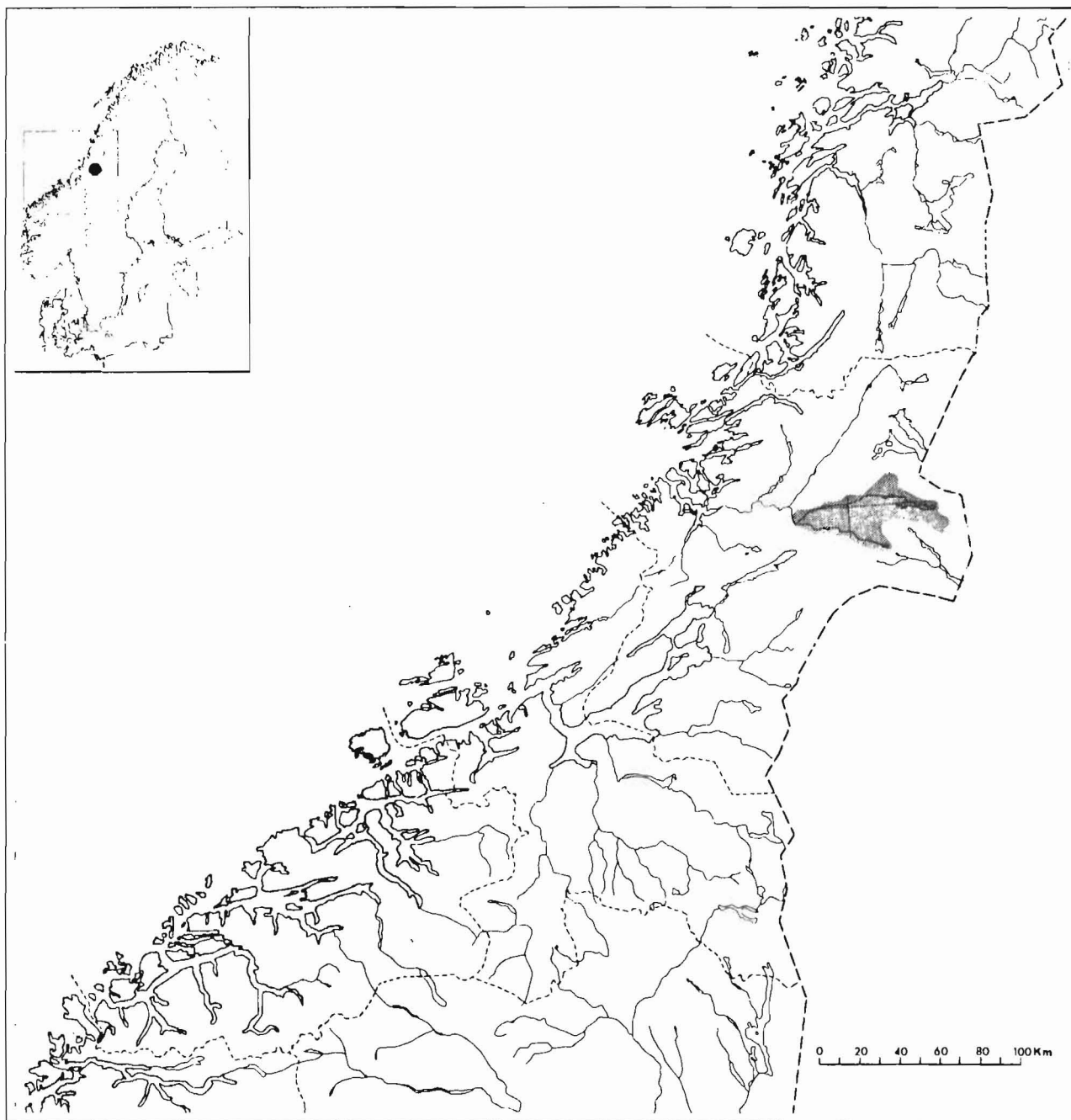
A B S T R A C T

Pareli, L.: Sami Archaeological Remains of the Sanddøla River Basin.

The report contains a mapping of dwelling-sites and other remains of the Sami (Lapp) population of the Sanddøla river basin, in the province of Nord-Trøndelag, Central Norway. Field work for the report was carried out in 1981 and 1982 in connection with the planning of a hydroelectric project which might affect traditional Sami sites in the area.

Little is known of the early history of the South Sami, an ethnic group of a few hundred individuals living mainly as reindeer-herders in the mountain regions of Central Norway and Sweden. The fact that they have a language different from that of their more numerous North Sami relatives, suggests a rather long presence in the Central Scandinavian area. The material culture of this formerly nomadic population has left few surviving traces and a substantial part of the report deals with the problems involved in discovering and interpreting these remains. Just above twenty sites have been recorded, including dwelling-sites, graves, food-storage pits and various undefined sites - clearly just a tiny fraction of the actual number of sites in the area. The author holds that the archaeological potential of this area may provide key material for understanding the early history of the South Sami, and concludes the report with a recommendation that the area and its archaeological remains be preserved undisturbed for future research purposes and for the benefit of the Sami population of the area.

*Leif Pareli, University of Trondheim, DKNVS Museum,
Department of Archaeology, N-7000 Trondheim.*

Skravert område: Sanddøla-vassdraget

I N N H O L D

1. INNLEDNING	s. 9
1.1. Bakgrunn	s. 9
1.2. Målsetning	s. 9
1.3. Gjennomføring	s. 10
2. UNDERSØKELSESOMRÅDET	s. 12
2.1. Vassdraget	s. 12
2.2. Samisk reindrift	s. 13
3. SAMISKE KULTURMINNER I OMRÅDET	s. 14
3.1. Problemer i metode og avgrensning .	s. 14
3.2. Typer av kulturminner som er regi- strert	s. 17
3.3. Registrerte kulturminner	s. 20
3.4. Uregistrerte kulturminner	s. 31
4. VERNEVERDIER	s. 32
5. SAMMENDRAG	s. 36
Referanser	s. 39
Fotos	s. 40
Kart	s. 49

1. INNLEDNING

1.1. Bakgrunn.

Registreringene av samiske kulturminner i Snåsa og Lierne som er sammenfattet i denne rapporten, er foretatt i forbindelse med planene om utbygging av Sanddøla-Luru-vassdraget for kraftproduksjon. Ifølge lov om kulturminner av 9. juni 1978 er samiske kulturminner eldre enn 100 år fredet mot inngrep som kan påføre skade eller ødeleggelse, og de samiske kulturminnene i området kom dermed inn blant de verneinteresser som måtte utredes før det kunne fremmes søknad om konsesjon for utbygging. Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk (NTE) traff 31. mars 1981 avtale om registrering av kulturminner (samiske såvel som forhistoriske) med DKNVS Muséet, som er ansvarlig fagmyndighet for de arkeologiske verneinteressene i området, og som har stått for registreringsarbeidet. Registreringene er blitt finansiert av NTE.

Utbyggingsplanene for Sanddøla-vassdraget omfatter i korte trekk: Regulering av Laksjøen, Mellomvatnet, Skjelbreivatnet og Otersjøen i Lierne, overføring gjennom tunnel fra Otersjøen til Lurudalen i Snåsa, der det etter planene vil bli demmet opp et basseng på 14 km², overføring videre til Leirsjøen og oppdemming av denne, og overføring til Sanddøla (om sommeren) eller til Namsen (om vinteren), i Grong kommune. I tillegg vil en rekke elver og bekker i området bli regulert og overført til dette systemet. I forbindelse med utbyggingsprosjektet vil det også bli anlagt veier, tippområder og kraftlinjer.

Da første del av feltarbeidet til denne rapporten ble utført (1981), inngikk det også i prosjektplanene at Sandsjøen i Lierne skulle reguleres, og det ble derfor foretatt undersøkelser også rundt dette vatnet. Sandsjøen er senere tatt ut av reguleringsplanen.

1.2. Målsetning.

Registreringene har siktet mot å gi et inntrykk av hvilke typer kulturminner som finnes innenfor undersøkelsesområdet, og av aldersmessig og geografisk spredning. En slik begrenset og målrettet registrering har vært ment å gi et utgangspunkt for å vurdere verneverdiene i området, som ledd i saksgangen ved konsesjonssøknad for utbyggingen.

Det er viktig å være oppmerksom på at registreringene ikke har sik-
tet mot å gi en fullstendig oversikt over alle samiske kulturminner i
området. En totalregistrering ville kreve langt større ressurser av
letepersonell og tid enn dette prosjektet har hatt til rådighet.

Registreringsarbeidet har vært konsentrert om de områdene som vil
bli direkte berørt av utbyggingen, det vil særlig si rundt vatna som
skal reguleres samt de områdene som skal neddemmes. I tillegg har
det vært foretatt en del undersøkelser i andre deler av nedbørsfeltene,
for å gi et sammenligningsgrunnlag for verneverdiene i de direkte be-
rørte områdene. Men dette kan ikke regnes som mer enn stikkprøver,
og det aller meste av vassdraget er blitt liggende utenfor rammen av
vårt arbeid.

I vurderingen av undersøkelsens målsetning er det viktig å være klar
over de begrensninger som ligger i selve registreringsmetodene og i
de spesielle vanskelighetene som er knyttet til registrering av samiske
kulturminner (jfr. pkt. 3.1.). Selv for de undersøkte områdenes ved-
kommende kan vi gå ut fra at bare en del av de kulturminnene som
finnes der, er blitt registrert. De som er funnet er gjerne av yngre
dato, mens eldre kulturminner oftest er helt usynlige og derfor til-
svarende vanskelig å finne. Dette vil si at registreringenes målsetning
bare delvis er oppfylt, fordi størstedelen av de menneskelige kultur-
spor også innenfor de undersøkte områdene har unngått registrator-
enes oppmerksomhet. Registreringene er med andre ord mangelfulle og
har en skjevhet i retning av nyere kulturspor.

1.3. Gjennomføring.

Feltarbeidet i tilknytning til registreringene er utført i løpet av som-
mersesongene 1981 og 1982 med ialt ca. 12 ukers feltarbeid. Forsker
Leif Pareli fra DKNVS Muséet, har ledet arbeidet med registreringene;
som feltassistenter har deltatt studentene Erna Stene og Ellen Haavald-
sen, lærer Martha Jåma og reieneier Bengt Jåma. Også reieneierne Jonar
Jåma og Bengt-Åke Jåma samt amanuensis Lars F.Stenvik har tatt del
i feltarbeidet i kortere perioder. Feltarbeidet med samiske kulturmin-
ner har til dels vært koordinert med feltundersøkelsene i forhistorisk
arkeologi, med bl.a. felles intervjuer med lokalkjente personer, ut-
veksling av data m.m. Som prosjektleder for Sanddøla ved DKNVS
Muséet fungerte Kristian Pettersen i 1981 og Lars F.Stenvik i 1982.

Registreringsarbeidet har bestått først og fremst av letearbeid i marka samt intervjuer med lokalkjente folk, og for- og etterarbeid med arkivundersøkelser og gjennomgang av litteratur. I letearbeidet har det vært lagt stor vekt på opplysninger fra intervjuobjektene, og på den kunnskapen reineierne har om lendets beskaffenhet og om samisk tradisjon, bosetning og ressursutnyttelse. Særlig har dette vært viktig ved leting i nedbørfeltene utenfor de direkte berørte reguleringsområdene.

Kulturminnene er ikke blitt nærmere undersøkt, bortsett fra at det er tatt prøvestikk og i enkelte tilfeller gravd prøvesjakter eller frilagt ildsteder. Slike mindre undersøkelser må sees som en nødvendig del av registreringen, fordi vår kunnskap om samiske kulturminner generelt er meget liten, og det vil derfor ofte være umulig å fastslå hva slags lokalitet det dreier seg om uten å foreta slike prøvegravninger.

Denne rapporten erstatter kapitlet om samiske kulturminner i den arkeologiske årsrapport 1981 for Sanddøla. Enkelte av lokalitetene som ble registrert i 1981, ble undersøkt igjen i 1982, og teksten i denne rapporten bygger på resultatene som da kom frem. De registrerte lokalitetene har fått en annen nummerering enn i den foreløpige rapporten, og en feil kartreferanse er rettet.

Som kartgrunnlag ved registreringen ble brukt topografisk kartserie M711, målestokk 1:50 000. Registreringsområdet dekkes av kartbladene 1823 I Andorsjøen, 1923 I Murusjøen og 1923 IV Nordli. Lokalitetenes beliggenhet er angitt etter UTM-systemet med angivelse av kilometer-rutens lengde- og breddetall og én desimals nøyaktighet innenfor kilometerruten. Bak i rapporten er gjengitt utdrag av de aktuelle kartbladene, med de registrerte lokaliteter avmerket.

Der lokaliteten ligger slik til at det mangler klare holdepunkter for orienteringsoppgave, (f.eks. i skogsterreng) er den merket med rødmaling på trestamme i eller like ved lokaliteten.

2. UNDERSØKELSESONMRÅDET

2.1. Vassdraget.

Sanddølavassdraget ligger øst og sørøst for Namdalen og strekker seg i en lengde av ca. 100 km fra vannskillet nær svenskegrensa til utløpet av Namsen ved Grong. I øst består vassdraget av en rekke store innsjøer: Sandsjøen, Laksjøen, Bratlandsvatnet, Mellomvatnet, Skjelbreivatnet og Otersjøen med et samlet areal på vel 40 km^2 , hvorav Laksjøen alene utgjør 19 km^2 .

Rundt sjøene finner vi det meste av bebyggelsen i Nordli, med hovedtyngden av bosetningen på nordsiden av sjøene. Ved Laksjøen ligger tettstedet Sandvika, som er kirkested og administrasjonssentrum for kommunen. - Nedenfor sjøene renner Sanddøla vestover gjennom en elvedal som øverst er trang og bratt, lenger ned bredere og med slakere sider. Elva har ingen store tilløp før den flyter sammen med Luru ved Formofoss, derfra renner den nordover og ut i Namsen ved Grong.

Luru har sitt utspring i Luruvatnet nær grensa mellom Lierne og Snåsa kommuner, og renner gjennom slakt fjell- og skogsterreng i Gressåmoen nasjonalpark før den går gjennom et trangt elvegjel og ut i den bredere Lurudalen, der den flyter sammen med Alma. Like før samløpet med Sanddøla tar Luru opp Medøla (Medalåa) som bl.a. fører vannet fra Leirsjøen.

Hele nedbørfeltet til Luru utgjør et areal på ca. 650 km^2 , mens hovedelva har et nedbørsfelt på vel 940 km^2 ; det samlede areal for hele Sanddølavassdraget er altså nær 1600 km^2 . Dette er i sin helhet områder som må sees som gamle samiske bruksområder. Fastboende jordbruksbosetning finner vi øverst i vassdraget - rundt sjøene i Nordli - samt langs den nederste delen av Sanddøla før elva renner ut i Namsen. I disse nederste delene av Sanddøldalen har det dessuten i forhistorisk tid vært bebyggelse i områder som i nyere tid har ligget som ødemark (jfr. Stenvik 1980). I Lurudalføret har det i historisk tid bare vært én gård (Gressåmoen), samt en del setre som nå alle er nedlagt.

2.2. Samisk reindrift.

Det meste av vassdraget hører til reinbeitedistriktene Luru og Brandsfjell, som tilsammen brukes som helårsdistrikt av 8 driftsenheter med tilsammen 17 personer (1981). Distriktet avgrenses av Sanddølas dalføre i N og av jernbanelinja i V. Områdene N for Sanddøla og V for jernbanen hører til Østre-Namdal distrikt, der det i 1981 var 13 driftsenheter med tilsammen 22 personer knyttet til reindriften. Østre-Namdal har vinterbeite NV for Snåsavatnet (Geitfjellet) og sommerbeite i områdene ved Steinfjell og Jåmafjell i Røyrvik kommune. Flyttingen fra vinter- til sommerlandet har tradisjonelt gått Ø-over gjennom Lurudalen og over Brandsfjella S for Sanddøla frem til Nordli, der det har vært nyttet forskjellige trekkveier over de islagte vatna og videre N-over. Også flyttveier på N-sida av Sanddøla er i bruk.

Samene i Luru/Brandsfjell distrikt har vinterbeite til reinen dels i de sørøstre deler av distriktet, dels i de vestre delene, som hører til Sanddølavassdraget. Også kalvingsland og sommerbeite ligger innenfor dette vassdraget, og samene har sine sommerboplasser her.

De Ø-ligste (øverste) delene av vassdraget, med Sandsjøen og tilløpselvene til denne, hører idag med til Østre-Namdal og brukes av folk herfra (Hartkjøl distrikt). Grensen mellom dette distriktet og Luru/Brandsfjell følger riksveien fra Nordli til Sørli og de store vatna i Sørli til riksgrensen.

Ordningen med reinbeitedistrikter ble gjennomført i slutten av forrige århundre, og er altså historisk sett et forholdsvis nytt fenomen. Før 1880-90-åra var det ingen offentlig regulering av reindriften, og samene var dermed friere til å flytte med dyreflokkene ettersom beite og andre forhold tilsa. Dette innebærer at man i letingen etter samiske kulturminner fra eldre tider ikke uten videre kan gå fra det som synes naturlig med dagens reindrift, men må søke å forestille seg hvordan flytting og bosetning kan ha foregått i tider med andre driftsformer og uten de begrensninger som områdeinndeling, utbygginger og andre inngrep har medført i området.

3. SAMISKE KULTURMINNER I OMRÅDET

3.1. Problemer i metode og avgrensning.

Registrering av sørsamiske kulturminner er et nytt arbeidsfelt, som for alvor har kommet inn i museumsvirksomheten først etter at lov om kulturminner trådte i kraft i 1979. Undersøkelsene i Sanddøla-vassdraget er blant de første slike registreringsprosjekter som er blitt igangsatt fra DKNVSM. Dette innebærer at vi mangler en klar fagtradisjon som kan gi bakgrunnsmateriale for hvordan slike registreringer skal foretas og hvordan resultatene skal tolkes. I tillegg kommer at registreringene av sørsamiske kulturminner har vist seg å by på en rekke problemer som i hovedsak skyldes selve funnmaterialets art. Den samiske kulturen, slik den har vært helt opp mot vår tid, har etterlatt bare meget svake spor i naturen, og da ofte spor som viskes ut med tiden og blir fullstendig borte. Dette henger sammen med både det materielle grunnlaget og med selve livsformen hos denne folkegruppen. Den materielle kulturen var basert på lett forgjengelige materialer: tre, never og torv til byggeformål, og redskaper og utstyr av tre, bein og horn. Såvel boplasser som reintrøer osv. var enkle anlegg som var i bruk i kort tid og deretter snart råtnet ned og gikk tilbake til naturen. Slike anlegg etterlater svært svake spor i terrenget, og dette gjør at mulighetene for å oppspore disse kulturminnene, ofte er små. Som eksempel kan nevnes at i Luruvassdraget nær Gressåmoen, besøkte vi en boplass der bl.a. et par av de nåværende reineierne i området vokste opp. Til tross for at det her dreide seg om en bygning som var i bruk til for få årtier siden, var det nå praktisk talt ingen spor som viste at det her hadde stått en gamme. Dette illustrerer godt hvor totalt de samiske boplassene går tilbake til naturen, og hvor vanskelig de derfor er å finne igjen. Når boplasser som ble brukt langt opp i dette århundre knapt lar seg oppspore, vil det naturligvis være enda mer problematisk å finne boplasser og andre kulturminner fra eldre tider.

Registrering av kulturminner etter en bestemt etnisk gruppe innebærer også problemer med avgrensning i forhold til andre kulturminner i området. Dette skyldes først og fremst at sørsamenes eldste historie fremdeles byr på så mange ubesvarte spørsmål. Vi vet f.eks. ikke noe om hvordan bruken av metall kom inn i sørsamisk kultur, og dermed mangler vi kunnskap til å knytte forbindelseslinjene fra den jernbrukende samekulturen bakover til tider da redskapsproduksjonen var basert på bruk av stein. Dette får selvsagt store konsekvenser for registrer-

ingsmaterialet. Heller ikke vet vi noe om den veidekulturen som samene har hatt før reindrift ble hovednæringen, i alle fall ikke for sørsamenes vedkommende. Vi aner den bare i noen spredte glimt, som f.eks. i Snåsapresten Nils Mortensen Lunds opptegnelser fra 1689, der han omtaler "Lappfinnernes" tamreindrift og så i en bisetning nevner at det tidligere har vært finner som levde av vilt og veiding (Lund 1689). Kanskje er det denne veidekulturen vi ser et spor av i lensregnskapet for Steinviksholm len i 1548, der det heter at Oluf Jonssøn i Finnlierne (Fynneliidt) har betalt finneskatt i form av 2 mårskeinn og 51 ekornskinn (jfr. Nissen 1940). Men stort mer enn slike spredte glimt får vi ikke i de samtidige kildene.

Med så mange spørsmål og så mange usikkerhetsmomenter som det her er tale om, må nødvendigvis definisjonen av "samiske kulturminner" få et ganske begrenset innhold, der vi må ta utgangspunkt i den kulturen vi kjenner, og så søke å utvide vårt kunnskapsområde etter hvert. Dette innebærer at vi registrerer som "samiske" kulturminner de som nokså klart stammer fra samekulturen slik vi kjenner den i nyere tid (dvs. de siste hundre år eller så). På denne måten ser vi imidlertid helt bort fra at samekulturen selvsagt har endret seg over tid, og at eldre kulturlevninger kan være svært forskjellig fra de nyere. F.eks. er det klart at bruken av metall istedenfor stein som redskapsmateriale, innebærer en rekke muligheter og begrensninger som selvsagt vil medføre endringer i den materielle kulturen på mange felter. På samme måte vil en tilpasning basert på jakt og fangst ytre seg annerledes enn en der tamdyrhold er hovedgrunnlaget. Med en slik snever definisjon av samekulturen, vil også det materialet som kommer med i registreringene, nødvendigvis bli tilsvarende begrenset. Det er derfor viktig å presisere at når vi opererer med uttrykk som "samekulturen" og "samiske kulturminner" vil dette som regel bety: samisk reindriftskultur. Dette er en avgrensning som har stor praktisk betydning fordi den innebærer at vi i realiteten bare vil fange opp sporene etter en kulturform som trolig ble utviklet til sin nåværende form først i løpet av 1500- og 1600-tallet. Med en slik snever definisjon av "samisk kulturminne" holder vi også utenfor kulturlevninger som i et større perspektiv kan være med å danne bakgrunn for den samekulturen vi kjenner fra historisk tid, men der vår kunnskap i dag er for liten til at vi kan si noe med sikkerhet. Et par eksempler skal nevnes på slike kulturlevninger som vi i dag ikke har grunnlag for å sette i samband med samene, men der vi må være åpne for en mulig forbindelseslinje:

Redskapsmaterialet på steinalderboplassene Sanddølavassdraget består i hovedsak av kvarts og kvartsitt av typer som er kjent særlig lenger mot Ø og N. I forbindelse med at det sommeren 1982 ble funnet en boplass med lignende redskapsmateriale ved Finnvollvatn på Fosenhalvøya, skriver arkeologen Lil Gustafson:

"Boplasser med denne type funn, i alt vesentlig laget av lokale kvartsitter med en spesiell huggeteknikk, begrenser seg til samme type naturmiljø: de indre skogsstrøk. Glomma danner en vestgrense i Sør-Norge, hvor særlig mange boplassfunn er gjort omkring Femunden. Lignende funn er gjort lengre nord, bl.a. i Øvre Gaula og i Lierne, og i Norrland er det hundrevis av slike boplasser. Måltidsrester i form av brente bein fra de sistnevnte boplassene viser at elgen var det viktigste byttedyret. Boplassen ved Finnvollvatnet er trolig det vestligste spor vi hittil har funnet etter disse kvartsittbrukende fangstgrupper i innlandet.

Funnene og boplassenes beliggenhet adskiller seg klart fra de spor vi finner etter samtidige grupper som har hatt en jordbrukstilpassning. Dette har gitt grunnlag for spekulasjoner om at det har eksistert to ulike folkegrupper på denne tid, og at fangstfolkene kan være forfedrene til samene. Er det en tilfeldighet at det er stor overlapping mellom de områder som var utnyttet av steinbrukende fangstfolk i tusenårene f.Kr., og samenes bruksområder i historisk tid - og at begge grupper har en utløper fra innlandet til Fosenhalvøya?

Dette er et av mange foreløpig uavklarte spørsmål som knytter seg til de kvartsittbrukende fangstfolkene."

Et annet eksempel: Dyregravene som er registrert i Sanddølavassdraget er av en type som er utbredt fra Trollheimen og Rørostraktene nordover gjennom Norge og Sverige helt opp til Finnmarkskysten, - altså de samme landsdeler som i historisk tid har vært samiske bruksområder. Også her står vi altså overfor en kulturminnekategori som det kunne være nærliggende å sette i samband med samene eller med jegergrupper i fjellet som kan være blant samenes forfedre - særlig fordi vi vet fra nordligere områder at samene brukte dyregravene i Finnmark så sent som på 1600-tallet. Men i sørnorsk sammenheng har samene sjelden vært trukket inn i diskusjonen om hvem som har anlagt disse fangstsystemene i fjellet. Trolig henger dette sammen med at det i eldre forskning var alminnelig antatt at samene hadde innvandret til Trøndelagsområdet

nordfra i løpet av 1600- og 1700-tallet, og så lenge ingen satte spørsmålstegn ved denne læren, ble det heller ikke naturlig å sette samene i forbindelse med slike kulturminner som dyregraver eller steinalderboplasser. Men etter hvert som stadig flere forskere i de senere årene har stilt seg tvilende eller skeptisk til "innvandringsteorien", har det også blitt større grunn til å stille seg åpen for at det kan være forbindelseslinjer fra den samiske reindriftskulturen og bakover til veidefolk i fjellet både i Trøndelag og andre steder.

Her skal ikke foretas noen diskusjon av forskjellige hypoteser om eldre samisk historie, hensikten er å understreke det faktum at den registreringen som er foretatt i Sanddøla-vassdraget har vært rettet forholdsvis snevert mot den samiske reindriftskulturen slik vi kjenner den fra historisk tid, og som altså bare er en av flere ytringsformer innen samekulturen i mer omfattende betydning av ordet.

3.2. Typer av kulturminner som er registrert.

En registrering av sørsamiske kulturminner burde ideelt sett fange opp flest mulig forskjellige typer spor etter gammel samisk bosetning og bruk i et område. Kulturminner som det ville være rimelig å ta med i en registrering omfatter bl.a.: Gammer, teltplasser, hus, hustufter og hellere, fangstanlegg som dyregraver og feller, reingjerder, tanger og andre samleplasser for rein, mosesankingsplasser, fiskeplasser, gravsteder, offerplasser, steder som det knytter seg spesielle sagn eller fortellinger til, samt samiske stedsnavn som ikke tidligere er kartfestet (etter Fjellheim 1980).

I praksis blir det umulig å oppfylle en slik målsetting. Det skyldes først og fremst at mange av de aktivitetene som samene har drevet med, ikke har etterlatt spor som registratorene har mulighet for å finne. Registreringene har derfor i praksis kommet til å konsentrere seg om noen få kulturminnetyper, og da særlig boplasser. De er nemlig de som er lettest å oppspore, og det er også der det er større sjanse til å finne et arkeologisk materiale som kan si noe om opprinnelse, bruk og alder.

Flere typer boplasser har vært i bruk på sørsamisk område, og de materielle restene etter disse gir ikke alltid grunnlag for å avgjøre med sikkerhet hvilken type vi står overfor.

Gammen (kåte, koje, samisk gåetie) er sirkelrund eller lett oval med et reisverk dekket av never og torv. Utenpå veggtorven kan det ligge trestokker for å holde torven på plass, eller flate steinheller kan være

lagt opp mot veggen med samme formål. Reisverket har oftest en grunnleggende bærekonstruksjon med to par bueformete stokker (buestenger, otnerassh), som er særpreget for samisk byggeskikk og brukt både på nord- og sørsamisk område. Gammer kan også være bygd bare av rette veggstokker, uten buestangskonstruksjonen, men dette ser ut til å ha vært mer sjelden. Når gammen går ut av bruk, forfaller den etter hvert, never- og torvlaget sklir ned langs veggene og råtner opp. En ringformet voll vil ofte vise hvor veggen har vært, noen ganger er denne forholdsvis klart synlig, men ofte vil veggtorven ha råtnet helt ned slik at den går i ett med bakken. Midt i tufta er ildstedet, som kan være pent oppmurt noen ganger, men andre ganger finnes bare småstein som ligger hulter til bulter og tilsynelatende uten noe system. En forklaring på dette er at når samene satte opp en ny gamle til erstatning for en gammel, flyttet de ofte ildstedsteinene over i den nye boligen. Andre ganger kan ildstedsteinene ha blitt spredt utover når samene forlot stedet, fordi de ikke ønsket å etterlate seg spor på stedet. Hvis veggvollen mangler og ildstedet i tillegg er ødelagt, vil det knapt være synlige spor etter gammen i det hele tatt.

Teltringer kan ofte ligne gammetufter, slik at det kan være vanskelig å avgjøre sikkert om man står overfor en gammetuft eller en teltplass. I registreringen brukes derfor "gammetuft" som betegnelse på alle slike boplasser. Også her er ildstedet det viktigste funnelementet; dessuten finnes av og til steiner som har vært lagt på nedkanten av teltduken for å holde den på plass. På samme måte som gammene har teltene hatt en bærekonstruksjon med eller uten buestenger, men disse bærestokkene er selvsagt borte nå.

Beingjømmer finnes ofte i nærheten av boplassene. Det var en fast regel blant samene at en ikke skulle kaste beinrester fra måltidet inn i ildstedet. Derimot ble slike samlet sammen og gjemt på et bestemt sted i nærheten, som regel i ei bergsprekk, nedimellom noen steiner el.l. Selv om ikke selve tufta lenger lar seg påvise, er et slikt beingjømme et sikkert tegn på at vi her har med en gammel samisk boplass å gjøre.

Minner etter reindriften.

Tamreindriften slik den ble drevet blant sørsamene i eldre tid, med små flokker og tamme dyr, har etterlatt lite spor i terrenget. Noen steder fantes innhegninger med risgjerder, der dyra ble samlet for å melkes, eller for merking eller slakting. Inngjerdingen var av bjørkeris, som råtnet ned og ble borte i løpet av få år når reintrøa (krua) gikk ut av bruk. En slik samleplass (giedtje) kan være synlig som ei mer eller mindre regelmessig rund slette i skogen, der vegetasjonen ofte vil være grønnere og frodigere enn ellers i terrenget. Her kan være rester etter et røykbål mot myggplagen, eller noen steiner murt sammen der melkekoppene kunne stå støtt og trygt, men ellers er det få spor etter menneskelig virksomhet på slike steder, - og ofte er det bare en reineiers vante blick som kan avgjøre at det her har vært samleplass for rein.

Som det er vanlig også ellers i sørsamiske områder, har en brukt tanger og nes i vatn som samleplass for rein. Slike merketanger finnes overalt i fjellet, noen er i bruk bare sporadisk, mens andre har vært i årviss bruk. Nå til dags blir slike tanger oftest avspærret med et gjerde av netting eller sekkestrie, men tidligere, da dyra var tammere, var det nok å jage dem utpå og så holde vakt innerst på tangen. Her kan finnes bålplasser, men ellers er det heller ikke her noen synlige rester som viser at stedet har vært i bruk som samleplass.

Melkegroper.

En melkegrop (boernie) er en oppbevaringsgrop for reinmelk. Trekagger med melk ble satt ned om sommeren og kunne stå til langt utpå vinteren og våren. Ei slik grop består bare av en enkel nedgravning i bakken, og vil etter hvert rase ut og gro igjen, når den ikke lenger er i bruk, slik at den ofte blir borte. Noen ganger ligger steinheller i nærheten, disse ble brukt til å legge over gropa. Andre steder mangler slike heller, og her har nok trestokker gjort samme nytten.

Gravplasser.

Dette er en kulturminne-kategori som vi kjenner meget få av fra sørsamisk område. Det er bevart lite tradisjon om slike steder, noe som vel bl.a. skyldes at religiøse tabuer har spilt inn her, - eldre samer kan fortelle at mange av de gamle ikke ville snakke om slikt. Ett gravsted er registrert i forbindelse med Sanddølaprosjektet, dessuten et par andre lokaliteter som muligens kan være gravminner.

På samme måte som gravplassene, har offerstedene vært omgitt av religiøse tabuer, og det er få slike steder som er kjent i dag. Vi har ikke registrert noen i forbindelse med dette prosjektet. Dette betyr selvsagt ikke at det ikke har vært offerplasser innenfor området, bare at kunnskapen om dem er gått tapt.

3.3. Registrerte kulturminner.

1. Mårberget, gammetuft.

Kartref.: 1823 I, UTM 038-366.

Snåsa, gnr. 74, bnr. 1,3, Gressåmoen.

Orientering:

1 km ØNØ for enden av veien opp Lurudalen til Gressåmoen, over myrdrag og på S-siden av ØNØ-VSV-gående bekk, på liten rygg 75 m ØSØ for bekken.

Terreng:

Svakt SV-hellende åpent skogsterreng med noe steinete og tuete skogbunn. Mot SV myr, mot N berghammer på andre siden av bekken (Mårberget). Utsikt mot V mot Hallbufjellet.

Beskrivelse:

Rester av gamle, treverket bevart sammenrast i en haug og i til dels sterkt oppråtnet tilstand. Bevart er bl.a. de krumme bærestokkene samt tverrstokken som fremdeles går gjennom hullet i den ene bærestokken. Tuftas diameter ca. 4,5 m.

Lokaliteten ble funnet etter opplysninger fra fjelloppsynsmann Oddvar Åsvoll, Snåsa, som mente at gammen for noen år siden var bedre synlig enn i dag. Ingen opplysninger om hvem som har brukt gammen eller om alder.

2. Gressåa, gammetuft.

Kartref.: 1823 I, UTM 027-312

Snåsa, gnr. 74, bnr. 1,3, Gressåmoen.

Orientering:

På ca. 1 m høy terrasse i myrlende, 20 m SSØ for Gressåa der denne gjør en knekk NØ-over. Rødt merke i tre på terrassekanten.

Terreng:

Flat, lyng- og krattbevokst terrasse i ellers myrete terreng, med spredt granskog og kratt av ungbjørk.

Beskrivelse:

Ildstedet ble funnet ved prøvestikk, utydelige spor av veggvoll, men lite oversiktlig pga. krattet. I en stor bjørk i nedkant av terrassen, 10 m V for tufta, henger 6-8 delvis forvitrete reinhorn på greiner tett inntil stammen, ca. 4 m over bakken. 35 m SSØ for tufta ble funnet trekull i prøvestikk, muligens rester etter en annen tuft, men ingen synlige spor av veggrester. Lokaliteten ble vist oss av Jonar Jåma, som var blitt vist stedet i sin barndom. Også informantopplysninger fra Bror Larson, Gressåmoen.

3. Engaseter, røys.

Kartref.: 1823 I, 029-308.

Snåsa, gnr. 74, bnr. 1,3, Gressåmoen.

Orientering:

På terrasse mot elva 10 m fra (N for) kanten av elveskrenten der elva gjør en bue mot N og så renner mot SV.

Terreng:

Flatt skogslandskap med forholdsvis åpen stor granskog, i skogbunnen lyng og mose. På S-siden av elva lavt myrlende mellom elva og skogkledd ås.

Beskrivelse:

Røys av uregelmessige runde steiner med diam. 10-40 cm, avlang form, ca. 1,8 x 1 m, orientert N-S, h. ca. 0,3 m. Et vindfelt tre ligger på langs over røysa. Stedet ble vist oss av Jonar Jåma, som ikke visste hva røysa kunne være. Nærmere undersøkelse må til for å avgjøre om dette er en gravrøys eller noe annet, og om den er av samisk opprinnelse.

4. Gressåmoseter, gammetuft.

Kartref.: 1823 I, 054-304.

Snåsa, gnr. 74, bnr. 1,3, Gressåmoen.

Orientering:

På NØ-SV-gående høydedrag, 70 m ØSØ for huset på Gressåmoseter.

Terreng:

Skogkudd høydedrag i ellers myrete lende, skogbunn med lyng og mose. Utsikten N-over stenges av skogen.

Beskrivelse:

På en åpen flate i skogen ble ved prøvestikk funnet trekull og steiner av ildsted. Ingen spor av veggtorv e.l. på den lyngkledte flaten. Lokaliteten ble påvist av Jonar Jåma; også informantopplysninger fra Bror Larson, Gressåmoen.

5. Barkbekknesa, gammetuft.

Kartref.: 1823 I, 062-303.

Snåsa, gnr. 74, bnr. 1,3, Gressåmoen.

Orientering:

På liten lyngkledt høyderugg rett V for Barkbekken, ca. 30 m fra bekken. Rødmerket tre på kanten av brinken 20 m Ø for lok.

Terreng:

Svakt N-hellende lende med åpen skog, kupert, små koller, gress-slette mot elveskrenten.

Beskrivelse:

Ildstedet funnet ved prøvestikk på liten lyngkledt flate i skråningen mot elva. Ingen synlige veggavgrensninger. Funnet etter informantopplysning fra Bror Larson, Gressåmoen.

6. Tverråa lok. 1, gammetuft.

Kartref.: 1823 I, 141-512.

Lierne, Sanddøldal statsalmenning.

Orientering:

På V-siden av Østre Tverråa, 50 m fra elva, på N-S-gående liten rygg med åpen blandingsskog. Rødmerket tre på lokaliteten.

Terreng:

Flatt terreng med noe skog (gran og bjørk) langs elva, forøvrig åpne myrstreknings, særlig på V-siden av elva.

Beskrivelse:

Lokaliteten ligger på en lyngbevokst flate med store graner i S-kant og 3-4 nedfalne, store bjørker i tufta. Ved prøvestikk ble funnet ildsted av oppspaltete, flate steiner. Noe trekull og fragmenter av brente bein. Forøvrig ingen konstruksjonsspor synlig på bakken. Inni treklyngen i S-kant av tufta ble funnet en flat steinhelle, muligens baksthelle. Også trekull i prøvestikk 10 m SSØ for det rødmalte treet.

7. Tverrråa, lok. 2, gammetuft.

Kartref.: 1823 I, 142-492.

Lierne, Sanddøldal statsalmenning.

Orientering:

På Ø-siden av elva, på N-S-gående liten rygg i myrlende med bjørk og grantrær. Ca. 300 m nedenfor (NØ for) stedet der to bekker flyter sammen til Tverrråa. Rødmerket bjørk 6 m NNØ for lokaliteten.

Terreng:

Skogsterreng, skråner jevnt V-over fra skogkledd høyde i Ø. På V-siden av elva mye myr. Utsikt mot Blåmuren i N og Midtre Brandsfjell i S.

Beskrivelse:

Ildsted funnet ved prøvestikk. Ingen synlige spor på bakken. Usikkert.

8. Gaskepraantse, gammetuft.

Kartref.: 1823 I, 139-472.

Lierne, Sanddøldal statsalmenning.

Orientering:

På liten rygg i terrasse i nordskråningen av Gaskepraantse (Midtre Brandsfjell), 60 m NØ for bekk som kommer av bakken, renner ca. 10 m mot N og svinger V-over. Rødmerket tre 3 m SV for ildstedet i tufta og rødmerke i lett synlig bjørk ved myrkanten 25 m SV for tufta.

Terreng:

Området danner en terrasse i N-skrånende lende fra Gaskepraantse. Terrassen består av Ø-V-gående smårygger med frodig vegetasjon av bjørk, gress og lyng, som skiller seg ut fra den ellers nokså karrige vegetasjonen både oppover mot snaufjellet og nedover mot myrstrekningene ved Tverrråa. Området skal være godt reinbeite, og det var mye spor etter rein. Utsikt mot N (Blåmuren), mot S og V (Vestre og Midtre Brandsfjell), mot Ø stenger skogen.

Beskrivelse:

Ildsted ble funnet ved prøvestikk på en gress- og lyngbevokst flate i åpen bjørkeskog. Trekull og noe brent bein i prøvestikket. Veggrester synlig som en svak og utydelig sirkelformet voll, med stein synlig enkelte steder. Diam. ca. 3,8 m. Stedet ble først registrert i 1981, sommeren 1982 ble ildstedet undersøkt for å se om det fantes materiale til nærmere datering. Ildstedet som lå like under torven, hadde en uregel-

messig avlang form, orientert NNØ-SSV, l. 1,4 m, br. 0,9 m og besto av flate steiner med diam. opptil 40 cm. Det var ingen oppmurt kant rundt. I SV-kant ble funnet en brynestein, l. 14,5 cm. Rundt tufta lå flate steiner med diam. opptil 70 cm, trolig steiner som har ligget uten-på veggtorven for å holde den på plass.

9. Kjørskardet, melkegrop.

Kartref.: 1923 IV, 159-462.

Lierne, Sanddøldal statsalmenning.

Orientering:

På haug rett Ø for stien fra Lifjell gjennom Kjørskardet til Høkla (stien går i V-kanten av haugen). Tjønne ca. 50 m mot V.

Terreng:

Småkupert lende med bekkefar og småtjern mellom rygger og hauger, stort sett åpent, men noe krattskog av bjørk og vier. Utsikt N-over og NV-over.

Beskrivelse:

Tilnærmet rektangulær grop, orientert ØNØ-VSV, l. 1,2 m, br. 0,8 m, dybde 0,3 m. Stikk i bunnen viste at det lå stein ca. 15 cm under nå-værende bunn. En del store flate steiner på bakken ved siden av gropa er trolig dekkheller.

10. Løvsjøli, gravsted.

Kartref.: 1923 IV, 354-414

Lierne, gnr. 20, bnr. 3, Løvsjøli.

Orientering:

500 m SV for husene på gården, på flate avgrenset av Løvsjøen, Sjur-tjønna og to myrdrag, V på flaten like før denne skråner nedover mot tjønna.

Lokalitetsnavn:

Sjulsmoen.

Terreng:

Åpen blandingsskog med lyng- og mosekledd skogbunn. Forholdsvis flatt lende, mot S-toppen av høydedraget med fin utsikt over Løvsjøen; mot V skråner det ned til tjønna, mot N og NØ til myra mellom Sjulsmoen og innmarka på gården.

Beskrivelse:

Lokaliteten var ved registrering synlig som en skrått opprettstående steinhelle, ca. 80 cm lang, 50 cm høy, orientert Ø-V, hellende S-over. En annen, større helle lå på bakken rett SØ for den første, delvis overgrodd med lyng. Prøvestikk viste at det rett S for den stående hellen var en steinmuring i bakken, dekket av et tynt lag torv og vegetasjon. Stedet ble undersøkt fordi det ifølge Muséets arkiver, skulle være "samegraver" her. På gården fikk vi utpekt lokalitetene Sjulsmoen og Svarttjønn. Sjulsmoen skal ha fått navn etter en gammel same ved navn Sjul, som skal ha bodd her. Dette skal ha vært før gården ble ryddet, dvs. på 1700-tallet.

11. Svarttjønn, gravsted?

Kartref.: 1923 IV, 363-413.

Lierne, gnr. 20, bnr. 3, Løvsjøli.

Orientering:

90 m før veien fra Løvsjøli gjør en knekk mot Ø til småbruk N for sjøen, på N-siden av veien, på liten rygg som går parallelt med veien, ca. 10 m fra denne.

Terreng:

Småkupert skogsterreng mot N, mot S åpent myrdrag og noe skog mot Løvsjøen. Åpen blandingsskog med klynger av gran og bjørk.

Beskrivelse:

Lokaliteten er synlig som en uregelmessig grop eller et krater, diam. ca. 1 m, med en voll-lignende avgrensning mot N og Ø; mot S går denne jevnt over i toppen av høyderyggen som lokaliteten ligger på. Noe stein synlig i vollkantene. Prøvestikk i gropa viste trekull.

Lokaliteten ble påvist av en mann fra gården, som sa dette skulle være en "finngrav". Krateret tyder på at lokaliteten er blitt plyndret. På gården er det tidligere - ca. 1920-25 - under pløying på innmarka lengst Ø på gården, funnet "gravrester" med trekull og beinrester. Beina ble tatt med til distriktslegen som mente det trolig dreide seg om menneskebein.

12. Finnkrulia lok.1, gammetuft.

Kartref.: 1923 IV, 166-496.

Lierne, Sanddøldal statsalmenning.

Orientering:

Lokaliteten ligger på en liten, bratt NV-SØ-gående rygg, helt i SØ-enden av denne, ca. 15 m V for liten bekk.

Terreng:

N-hellende lende, frodig med gress, lyng og glissen bjørkeskog. Småkupert med små rygger, bekkefar og mot S en høy skråning mot Kjørskardhaugen. Mot N utsikt til Blåmuren og Havdalsfjellet. Det blir tidlig vår her og det er godt kalvingsland, ifølge Bengt Jåma.

Beskrivelse:

Ildsted funnet ved prøvestikk på toppen av høyderyggen. Besto av små stein (diam. 10-20 cm) i en nokså uregelmessig ansamling, diam.ca. 1 m.

13. Finnkrulia, lok. 2, beingjømmе.

Kartref.: 1923 IV, 166-495.

Lierne, Sanddøldal statsalmenning.

Orientering:

På Ø-V-gående rygg, i S-hellinga ned mot liten bekk som renner V-over og deretter bøyer mot N og NØ. (Lokalitet 1 ligger rett V for denne bekken, der den bøyer N-over.)

Terreng:

Som Finnkrulia 1: Småkupert med rygger og bekkefar, mot S høy skråning opp mot Kjørskardhaugen. Frodig vegetasjon med bjørk, gress og lyng.

Beskrivelse:

Inntil stein ca. 1,2 x 1 m, 0,7 m høy, på V-siden av denne, en liten oppmuring av steiner, diam. opptil 40 cm. Under disse lå reinbein i dyng, i feit moldjord. Er trolig beingjømmе tilknyttet tufta i lokalitet 3.

14. Finnkrulia, lok. 3, gammetuft.

Kartref.: 1923 IV, 166-495.

Lierne, Sanddøldal statsalmenning.

Orientering:

Ca. 80 m SSØ for Finnkrulia 1, på V-enden av ryggen som lokalitet 2 ligger på, med utsikt mot V og N.

Terreng:

Som Finnkrulia 1: Småkupert med rygger og bekkefar, mot S bratt skråning opp mot Kjørskardhaugen, mot N utsikt over Lifjell mot Blåmuren og Havdalsfjellet. Frodig vegetasjon med bjørk, gress og lyng.

Beskrivelse:

Ved prøvestikk funnet ildsted med trekull. Ingen veggrester synlig i den frodige lyngvegetasjonen.

15. Sagelv, lok.1, gammetuft.

Kartref.: 1923 IV, 167-525.

Lierne, gnr. 6, bnr. 19, Langvika.

Orientering:

På Ø-V-gående rygg i myrlende, merket med rødt på trestamme i myrkanten 10 m SØ for ildstedet.

Terreng:

Lave skogkledd rygger og åpne myrstrekninger, mot S lite myrdrag og ny, litt høyere rygg før myra, der Sagelva renner Ø-over til Otersjøen. Mot N skråner terrenget nedover mot Langvika, den V-ligste enden av Otersjøen. Otersjøen (Sagelvvika) er synlig rett Ø for lok. På ryggen glissen skog av gran og bjørk, og frodig skogbunn med mye blåbærlyng.

Beskrivelse:

Kanten av ildstedet var ved registrering synlig i et stort rotvelt (gran med omkrets ved rotenden 132 cm). Forøvrig ingen synlige spor på overflaten. Ildstedet ble avtorvet og her ble det funnet trekull, fragmenter av brente bein, og et fragment av krittpipe.

16. Sagelv, lok. 2, trekull-konsentrasjon.

Kartref.: 1923 IV, 150-516.

Lierne, Sanddøldal statsalmenning.

Orientering:

Lokaliteten ligger på Ø-siden av Sagelva der denne renner N-over, deretter bøyer elva Ø-over og går under riksveien. Lokaliteten ligger mellom hyttene til Bengt Jåma og Jonar Jåma, og stien mellom de to hyttene skjærer over lokaliteten.

Terreng:

Lendet skråner slakt N-over og består vekselvis av myrdrag og tørrere partier med glissen granskog. Den høye elveskrenten på V-siden stenger for utsikten.

Beskrivelse:

I skråningen opp fra elva og på en liten flate bak (Ø for) skråningen, ble det funnet store mengder trekull i prøvestikk, i til dels kompakte lag, i 10-20 cm's dybde. Ingen spor etter murt ildsted. De store kullmengdene over flere kvadratmeter tyder dessuten ikke på boplass, og stedet er også for fuktig til å høve som boplass. Det ble ikke gjort noen funn som kan antyde hva kullagene skyldes. Siden området har vært brukt av samene, ble lokaliteten likevel tatt med i registreringen.

17. Sagelv, lok. 3, gammetuft.

Kartref.: 1923 IV, 154-516.

Lierne, Sanddøldal statsalmenning.

Orientering:

På Ø-siden av Sagelva, 150 m S for gammel vei som går parallelt med riksveien, på liten Ø-V-gående tørr holme i myrete lende.

Terreng:

Terrenget skråner slakt N-over, forholdsvis flatt med myr og tørrere holmer med åpen blandingsskog. Utsikt over Sanddøldalen og Blåmuren i N.

Beskrivelse:

Ved prøvestikk ble funnet ildsted like under gresstorven. Lengde Ø-V ca. 1 m, bredden mer uklar, trolig ca. 70 cm. Trerester i prøvestikk N for ildstedet kan stamme fra gammens reisverk, men mer trolig er det et vindfelt tre.

18. Sagelv lok. 4, gammetuft.

Kartref.: 1923 IV, 154-514.

Lierne, Sanddøldalen statsalmenning.

Orientering:

På VNV-ØSØ-gående rygg i Nhellende myrlende, med god utsikt til fjellene N for Sanddøla. V for ryggen renner en liten bekk i et SØ-NV-gående søkk og videre mot N til riksveien og Sagelva. Lokaliteten ligger 40 m SØ for ryggens NV-ende, på en liten lyngslette i SV-kanten av ryggen.

Terreng:

Skråner slakt N-over mot Otersjøen og Sanddøla, åpne myrete partier, felter av blandingsskog på tørrere steder.

Beskrivelse:

Ved prøvestikk 4 m NNØ for stor bjørk i granklynge ble funnet trekull i tett lag i 5-7 cm's dybde. Ingen spor av ildstedstein, kan derfor være bål plass, men det tette kullaget tyder på bruk over lengre tid.

19. Sagelv, lok. 5, gammetuft.

Kartref.: 1923 IV, 153-516.

Lierne, Sanddøldal statsalmenning.

Orientering:

8 m ØNØ for NØ-hjørnet av hytta til John Stenfjell.

Terreng:

Skogkledt område i slakt N-hellende terreng med store åpne myrstrekninger.

Beskrivelse:

Lokaliteten ble funnet ved prøvestikk sommeren 1982, det ble da konstatert trekull i prøvestikket, men nærmere undersøkelse ble ikke foretatt av tidsnød. Stedet ble derfor undersøkt igjen sommeren 1982. Det ble da frilagt et ildsted med tilnærmet rektangulær form, l. 1,3 m, br. 0,8 m, orientert N-S. Stein rundt kantene, men ikke inni ildstedet. Det ble tatt prøve av trekullet, forøvrig ingen funn. To prøvesjakter ble gravd mot SV og NV fra ildstedet for om mulig å påvise veggvollene. Ingen klare funn, men uregelmessigheter i overgangen mellom utvaskings- og anrikningslagene 1-2 m ut fra ildstedet, kan være spor etter nedraste torvvegger.

20. Sagelv lok. 6, gammetuft.

Kartref.: 1923 IV, 167-525.

Lierne, gnr. 6, bnr. 19, Langvika.

Orientering:

På Ø-V-gående skogkledt rygg i myrlende, 30 m V for lok. Sagelv 1.

Terreng:

Som Sagelv lok. 1.

Beskrivelse:

Ildstedet lå like under torvflaten, steinene ble funnet ved prøvestikk og ildstedet ble deretter frilagt, rensset og fotografert. Det har en rund form, noe avlangt N-S. Diam. ca. 1 m. Ca. et dusin steiner i ring,

ikke steiner inne i ringen, bortsett fra en som trolig har glidd ut av ringen. Innenfor steinene, i SV-hjørnet, ble det funnet en jerngjenstand, sylformet og med hull i ene enden, lengde 11 cm. Forøvrig ble det funnet trekull og fragmenter av brent bein.

21. Sagelv lok. 7, gammetuft.

Kartref.: 1923 IV, 167-525

Lierne, gnr. 6, bnr. 19, Langvika.

Orientering:

12 m VSV for lokaliteten Sagelv 6.

Terreng:

Se Sagelv lok. 1.

Beskrivelse:

Ildstedsteinene lå like under torven og var synlig som en svak forhøyning på bakken. Ved prøvestikk ble steinene funnet, samt trekull og brente bein. Ildstedet ble avdekket og undersøkt. Det var avlangt, ca. 110 x 90 cm, orientert N-S. Runde steiner i kanten, flatere steiner i bunnen av ildstedet. I ildstedet ble det funnet et knivblad av jern, 17,6 cm langt, delvis stukket under steinene i N-kanten av ildstedet, og dessuten en flat messingring, diameter 2,4 cm. Rett utenfor ildstedet i SØ-kanten, ble det funnet enda en kniv, l. 15 cm, og rett Ø for ildstedet en metallring av samme type som den inni ildstedet, men noe mindre (diam. 2,4 cm)

22. Hartkjøltjønn, gamme.

Kartref.: 1923 I, 466-411.

Lierne, Muru statsalmenning.

Orientering:

60 m V for hytta ved Hartkjøltjønn (Hestkjøltjønn), på N-siden av stien som fører V-over fra hytta.

Terreng:

Gammen ligger på en skogkledd flate NV for tjønna, i blandingsskog med bjørk, gran og rogn. Lyng i skogbunnen. Mot NV skråner terrenget ned mot et myrdrag, og det er her utsikt mot Lierne og Sandsjøen mot NV, noe stengt av skogen.

Beskrivelse:

Gamme av reisverk og torv, noe råtnet i nedkant og derfor sammensunket, men forøvrig velbevart og intakt, ytre diam. ca. 4 m, høyde til ljorehullet 2 m, til tverrstokken 1,5 m. Døra, som er på plass, vender mot SV. Rester av forgangen (koavva), som nå er falt sammen og fjernet. Ildstedet velbevart, granbar på gulvet, og noe søppel fra besøkende i senere tid.

Ifølge en informant i bygda (O.H.Berg), skal gammen ha vært i bruk til slutten av 1920-årene, "av Steinfjell- eller Jåma-folk". S for gammen 50 m SSV for hytta, på Ø-V-gående rygg med flott utsikt over bygda og Sandsjøen mot NV, er en grop i bakken, trolig en melkegrop (boernie), 80 x 60 cm, orientert Ø-V, dybde ca. 80 cm. Avlang form, bratte sider, men ingen steinmuring el.l.

3.4. Uregistrerte kulturminner.

Som sagt i innledningen, har denne registreringen ikke på noen måte siktet mot en totalregistrering av de samiske kulturminnene i Sanddøla-Luruvassdraget. Hele dette vassdraget utgjør et gammelt kjerneområde for sørsamisk reindriftskultur, og det er ingen tvil om at det finnes samiske kulturspor mange flere steder i vassdraget enn det som kommer frem i denne rapporten.

Til dels dreier det seg om kulturminner som allerede er kjent og synlig, for eksempel i de øvre deler av Luruvassdraget, der det finnes flere samiske boplasser med til dels stående bygningsrester, bl.a. like inntil turiststien til Gressåmoen nasjonalpark. Siden dette ligger utenfor de områdene som vil bli direkte berørt av en utbygging, kunne bare meget kort tid brukes til registrering her, og det er derfor bare enkelte, forholdsvis tilfeldige lokaliteter som er kommet med i denne rapporten. Samtidig har vi i løpet av registreringen fått mange opplysninger både fra samene i området og fra andre informanter, om steder der de vet om kulturminner eller der de mener det er sannsynlig at samene har holdt til i gammel tid.

Slike opplysninger har vi dessverre ikke hatt anledning til å følge opp innenfor rammene av dette registreringsprosjektet. Det er derfor viktig å understreke enda en gang at materialet som er lagt frem her, bare gir spredte glimt av hva som må antas å finnes av samiske kulturminner i dette vassdraget. Fra et forskningsmessig synspunkt vil det absolutt

være ønskelig å følge opp arbeidet hittil med registreringer også i andre deler av vassdraget.

4. VERNEVERDIER

Verneverdien av et kulturminne eller et kulturminneområde kan vurderes ut fra flere forskjellige synsvinkler: den forskningsmessige og vitenskapelige interesse, kulturminnens verdi som del av kulturarven til menneskene som bor i området eller som av andre grunner føler seg spesielt knyttet til kulturminnene, den betydningen de kan ha for undervisnings- og studieformål, og den verdi de kan ha som severdigheter og dermed for turistnæringen i området.

Forskningsmessig verdi.

Den store verdien av Sanddølavassdraget i forhold til andre områder med sørsamisk bosetning, er at vi her har et av de ytterst få større vassdrag som fremdeles er uberørt av reguleringsinngrep. Dette gir oss en mulighet til å studere de samiske kulturminnene i en forholdsvis fullstendig sammenheng, også i forhold til naturforhold og ressurser som andre steder er gått tapt på grunn av reguleringer.

Spesielt viktig er at dette vassdraget kan gi informasjon som vil belyse ulike sider ved samisk bosetning og ressursbruk nettopp i forhold til selve vassdraget. Fra andre områder vet vi at samiske boplasser ofte har vært knyttet til sjøer og vatn, trolig for å utnytte viktige fiskeresurser. Samtidig har det på sørsamisk område blitt gjennomført en rekke store vassdragsreguleringer som utvilsomt har ødelagt mange kulturminner, slik at vi i dag er avskåret fra å undersøke slike sammenhenger der.

Interessant er det at resultatene av registreringene ved Li-vatna til nå, tyder på at samene her ikke har gjort særlig bruk av områdene umiddelbart inntil vatna - i alle fall ikke slik at det har etterlatt klare bosetningsspor. Kanskje henger dette sammen med at vi her fra gammelt av har hatt en norsk (her: ikke-samisk) bondebosetning, som vel har regnet disse sjøene som sitt interesseområde, og at samene derfor har holdt seg litt unna selve vatna her. Videre letearbeid med bedre metoder, kombinert med lignende registreringer ved andre vatn i vassdraget, der det ikke har vært slik gammel bondebosetning, kan være med på å gi svar på slike hypoteser knyttet til samisk bosetning og ressursbruk.

Verdien av Sanddølavassdraget for slike forskningsformål blir desto større fordi så mange andre sjøer og vatn på sørsamisk område som nevnt er blitt regulert allerede, og det oftest uten at det ble foretatt arkeologiske undersøkelser først. Sanddølavassdraget blir derfor et viktig referanseområde også for disse andre, allerede neddemte, vassdragene.

Kulturminnene som identitetsbevarende faktor.

Ved siden av den forskningsmessige betydningen de har er, kulturminnene av verdi først og fremst i den rollen de spiller som "kulturelt ankerfeste" for folk. Kulturminnene er konkrete vitnesbyrd om vår fortid og bakgrunn, og oppleves derfor av mange som en del av hele ens identitet.

Dette er ikke bare følelser som oppleves som viktige på det individuelle plan. I mer omfattende sammenheng er kulturminnene en viktig del av fellesarven til et helt samfunn, en folkegruppe eller en nasjon. Dette finner vi klare eksempler på også i norsk historie. Også her til lands vokste museumsvesen, fortidsminneforeninger og kulturminnevern frem i takt med den nasjonale bevegelsen i forrige århundre, og det var ingen tilfeldighet at den første fredningsloven for kulturminner (1905) fulgte i kjølvannet av slike hendelser som Oseberg-utgravningen og Unionsoppløsningen. Lignende prosesser finner vi i andre land. I våre dager ser vi bl.a. hvordan mange nye stater i den tredje verden bruker kulturminnene aktivt i arbeidet med å styrke bevisstheten om en egen nasjonal og kulturell identitet.

Det er rimelig å legge stor vekt på denne siden av kulturminnenes betydning nettopp for sørsamenes vedkommende. Samtidig som samene er en del av det norske samfunnet, har de også en egen identitet og en egen kulturarv å ta vare på. Siden denne identiteten ikke kan knyttes til ytre symboler som gjelder for storsamfunnet, blir trolig selve identiteten som same nærmere knyttet til kulturelle tradisjoner enn hva tilfellet er for storsamfunnets medlemmer ellers. I en slik situasjon blir kulturminnene et konkret bindeledd mellom dagens generasjoner og forfedrene, og et bindeledd mellom menneskene og de landområdene der de har sine røtter. Nettopp for en liten og kulturelt utsatt gruppe som sørsamene vil kulturminnene få ekstra stor betydning i kraft av slike identitetsbevarende funksjoner.

Sanddølavassdraget med tilstøtende områder (Snåsa, Røyrvik), utgjør i dag et kjerneområde for den sørsamiske kulturen, og de samiske miljøene her danner grunnlaget for en rekke kulturelle og sosiale aktiviteter. På Snåsa finner vi således internatskole for samiske barn fra forskjellige distrikter, kultursenter med mange forskjellige aktiviteter, den sørsamiske husflidskonsulenten, og en nydannet samisk teatergruppe m.m. Ressursene og aktivitetene her har også stor betydning for andre sørsamiske områder, der den samiske befolkningen tallmessig er for svak til å makte slike kulturelle løft. En svekkelse av det samiske kulturgrunnlaget i Sanddøla/Snåsa vil derfor få konsekvenser over store områder. Kulturminnene har sin betydning som synlige og konkrete vitnesbyrd om samenes gamle tilhørighet til disse områdene, og har uten tvil en verdi i å styrke og utdype identitetsfølelsen og tradisjonsbevisstheten hos samene i området.

Det må nevnes i denne sammenheng at samenes interesse for kulturminnene i området er blitt tydelig demonstrert ved at de selv har satt fram krav om slike registreringer som nå er gjort, de har selv deltatt i registreringsarbeidet, og har hele tiden vist interesse for de funn som er blitt gjort og for det videre arbeidet med disse funnene.

Pedagogisk interesse.

Den pedagogiske betydningen av kulturminnene i Sanddølavassdraget ligger først og fremst i at vi i dette området finner den ene av de to sørsamiske skolene i landet. En sentral oppgave for denne skolen er å gi elevene innføring i samisk kultur og historie, og i denne forbindelse har kulturminnene en stor betydning. Skolen bruker kulturminnene aktivt i undervisningen, og denne bruken vil trolig øke når det nå er blitt kjent mange flere kulturminner i området.

Det sørsamiske kultursenteret, Saemien Sijte, gjør også bruk av kulturminnene i området, de har bl.a. organisert dugnader for å sette istand gamle bygninger osv. Også for dette senterets vedkommende må en regne med at de kulturminnene som er kommet frem under denne registreringen vil bli brukt i tilknytning til kurs, seminarer osv. som blir arrangert ved senteret.

I tillegg kommer at de sørsamiske kulturminnene vil være av interesse for studenter i fag som arkeologi, historie, etnologi, sosialantropologi, osv., og vil være nyttige som ekskursjonsmål og studieobjekter, etter som interessen for samiske forhold øker innen disse fagene.

Turisme.

Kulturminner er blant de vanligste og mest populære severdigheter, og de har derfor stor betydning for turistnæringen både mange steder her til lands og ellers i verden. Fra et verne-synspunkt har slik turistbruk av kulturminner både positive og negative sider. Negativt er først og fremst at turisttilstrømning fører til økt fare for slitasje, skade eller ødeleggelse. På den annen side bidrar slik bruk til å øke almenhetens interesse for historien og for de sammenhenger som kulturminnene er knyttet til. For samiske kulturminner er det klart at de kan bidra til å gjøre folk flest mer kjent med samenes historie, noe som igjen vil være med på å øke interessen for samiske forhold generelt. Spesielt på sørsamisk område er det vel til og med trolig at nettopp slike samiske kulturminner på veiskilt, i turistbrosjyrer eller veibok kan gjøre mange folk oppmerksom på at det i det hele tatt finnes samer i disse landsdelene.

De samiske kulturminnene i Sanddølavassdraget har hittil spilt liten rolle som turistmål - naturlig nok, ettersom temmelig få har vært kjent før denne registreringen. For de fleste av de kulturminnene som er registrert til nå, er det heller ikke sannsynlig at de vil få noen særlig betydning som turistmål i framtida - til det er de stort sett for uanselige og ligger for avsides til. Enkelte områder peker seg imidlertid ut som mer interessante fra turisme-synspunkt. Det gjelder først og fremst gravstedet ved Løvsjøen og boplassområdet ved Otersjøen (Sagelv). I det første tilfellet dreier det seg om et av de meget få gravsteder som er kjent på sørsamisk område, noe som i seg selv kan bidra til å skape interesse for dette stedet. Det andre tilfellet gir innenfor et lite område flere boplasser som til dels allerede har gitt interessante funn og der vi må regne med at mer vil bli funnet ved nærmere undersøkelse. Både gravstedet ved Løvsjøen og boplassområdet ved Otersjøen har fordelen (fra turisme-synspunkt) av å ligge forholdsvis nært bilvei, slik at det er lett adgang dit. De samiske boplassene ved Otersjøen vil dessuten kunne sees i sammenheng med andre kulturminner i samme område, som dyregraver, steinalderboplasser osv., slik at vi her kan finne et variert og interessant kulturminneområde med forskjellige typer lokaliteter bevart i sitt naturlige miljø. Et slikt område kan trolig bidra til å styrke turismen i dette lokalsamfunnet.

Turismen innebærer som sagt en økt fare for slitasje og skade på kulturminnene. Når det gjelder gravplassen ved Løvsjøen er imidlertid denne etter registreringen blitt utgravd og undersøkt, slik at det her ikke er noen fare for at vitenskapelige verdier skal på tapt ved fremtidig slitasje. For boplassene ved Otersjøen er det hittil gjort mer begrensede undersøkelser, og her må det i tilfelle foretas nye utgravninger før stedet blir gjort alment kjent som turistmål.

Forøvrig må forutsetningen for en eventuell bruk av de samiske kulturminnen i turisme-sammenheng, først og fremst bli spørsmålet om hvorvidt den samiske befolkningen i området ser en slik bruk som ønskelig. Fra enkelte synspunkt vil det nok være å foretrekke at kulturminnene fikk være mest mulig i fred også i framtida. Det må heller ikke glemmes at turisme medfører forstyrrelser for reindrifta, og en økt turisttrafikk kan ansees som uønskelig også av den grunn.

5. SAMMENDRAG

Undersøkelsene har ikke tatt sikte på en totalregistrering, men på å gi et inntrykk av hvilke typer kulturminner som finnes i området, og av aldersmessig og geografisk spredning. Letingen har vært konsentrert i de direkte berørte områder ved vatn og i demningsbassenger, med en del mer spredte undersøkelser i andre deler av nedbørsfeltene.

Ved registreringene ble det ikke påvist samiske kulturminner i umiddelbar nærhet av de planlagt regulerte vatna i Lierne, og heller ikke ble det funnet sikre kulturminner i demningsbassengene i Lurudalen og ved Leirsjøen.

Det er imidlertid her viktig å være klar over at vi med dagens letemetoder bare er i stand til å påvise en liten del av de kulturminner som må antas å eksistere i et område, mens de fleste vil forbli uoppdaget. Som eksempel kan nevnes at det etter at denne registreringen var avsluttet, ble foretatt en arkeologisk undersøkelse av et mindre område på sørsida av Skjelbredvatnet. Her ble det i tillegg til de koksteinslokalitetene som skulle undersøkes, også avdekket et ildsted som etter formen synes å være av samisk opphav. Ildstedet var ikke synlig på bakken og var ikke blitt oppdaget under registreringsarbeidet. Vi må gå ut fra at flere slike lokaliteter vil komme frem ved mer inngående undersøkelser i framtida. Det må derfor understrekes at det vil være galt å tolke denne rapporten dithet at det ikke finnes samiske kulturminner i de direkte

berørte områdene. Tvert imot er det ut fra det vi vet, rimelig å anta at det finnes slike kulturminner her.

I tillegg til de direkte berørte områdene, ble det foretatt undersøkelser av utvalgte steder i nedbørsfeltene, som oftest etter opplysninger fra lokalkjente eller fra arkivopplysninger. Her ble det funnet en rekke kulturminner. I rapporten er tatt med ialt 22 lokaliteter. I tillegg kom det under feltarbeidet frem en rekke opplysninger om andre kulturminner, som enten ikke kunne undersøkes pga tidsnød, eller der det ble lett uten resultat. Av de 22 lokalitetene i rapporten er storparten boplasser. Grunnen er at boplassene har etterlatt de mest varige restene som kan oppspores og påvises, og letingen har derfor vært konsentrert om denne kategorien kulturminner. Dette gir selvsagt et skeivt inntrykk av den mangesidige og omfattende utnyttelsen av naturressursene som samene tradisjonelt har drevet, men henger igjen sammen med at de fleste slike aktiviteter ikke har etterlatt noen spor i marka.

En vurdering av verneverdiene i Sanddøla-vassdraget må ta utgangspunkt i den forskningsmessige betydningen av kulturminnene i dette området. Praktisk talt ingen ting er kjent om sørsamenes eldste historie. De sørsamiske kulturminnene har aldri vært systematisk undersøkt og først i de aller siste år er det begynt en planmessig registrering av slike kulturspor. Siden det skriftlige kildematerialet er så spinkelt, er det de materielle kulturlevningene som må bli hovedkilden til kunnskap om sørsamenes eldre historie. I et slikt perspektiv betyr et hvert inngrep i de sørsamiske bosetningsområdene som medfører miljøødeleggelser at viktig historisk og kulturhistorisk materiale går tapt for alltid. Det må derfor sees som svært ønskelig å bevare de få større gjenværende områdene der samiske kulturminner er bevart i en forholdsvis uforstyrret miljømessig sammenheng. Sanddøla-vassdraget utgjør nettopp et slikt område.

Ved siden av den forskningsmessige verdien av kulturminnene må understrekes den betydning de har for den samiske befolkningen i området og for dagens samekultur. Sørsamene er en liten og kulturelt meget utsatt gruppe, og det må derfor ansees som svært viktig å bevare mest mulig av deres materielle kulturarv. Kulturminnene utgjør et konkret og synlig vitnesbyrd om samenes historiske bakgrunn og dermed om selve deres identitet som folkegruppe. En ødeleggelse av kulturminnene vil derfor innebære en alvorlig svekkelse av selve grunnlaget for at den sørsamiske kulturen skal kunne leve videre og bevare sitt særpreg. I

denne sammenhengen får kulturminnene i Sanddøla-vassdraget en langt større betydning enn den relative verdien av hvert enkelt objekt skulle tilsi.

Endelig må også nevnes at de samiske kulturminnene i Snåsa/Lierne i flere år har vært trukket aktivt inn i pedagogiske sammenhenger, både gjennom det sørsamiske kultursenteret - Saemien Sijte - og Sameskolen på Snåsa. Begge institusjonene bruker kulturminnene i området som ledd i undervisning, kursvirksomhet og andre aktiviteter. Også for studenter i fag som arkeologi, etnologi, antropologi osv., vil de samiske kulturminnene være av interesse bl.a. som ekskursjonsmål, ettersom det blir lagt større vekt på samisk kultur og historie i slike fag. Videre kan kulturminnene være verdifulle i lokalhistorisk arbeid og i annen almenkulturell virksomhet.

Det må derfor konkluderes med at såvel ut fra kulturminnenes betydning for den samiske befolkningen i området i dag, som ut fra deres forskningsmessige og pedagogiske betydning, er det ønskelig at de bevarer i en mest mulig uforstyrret miljøsammenheng. Det kulturhistoriske miljøet i Sanddøla-vassdraget må derfor ansees som meget verneverdig.

REFERANSER

- Fjellheim, Sverre: Registrering av faste sørsamiske kulturminner. Meldingsblad for Saemien Sijte nr. 1 1980
- Gustafson, Lil: Steinalderjegere i skuddlinjen. Artikkel i Fosna-Folket 16.10.1982
- Lund, Nils Mortensen: Snaasens Kald og Kirce-beskaffenhed. Manuskript 1689, Statsarkivet i Trondheim. Utgitt av Snåsa historielag, uten årstall.
- Nissen, Kristian: De eldste historiske vidnesbyrd om lapper i Nord-Trøndelag. Nord-Trøndelag historielags årbok 1940.
- Stenvik, Lars F: Sanddøldalen - grenda som svartedauen la øde. Årbok for Namdalen 1980

Foto 1: Gammetuft ved Mårberget, Lurudalføret. Treverket er morknet og falt sammen. Synlig er blant annet to av buestengene og tverrstanga mellom dem, som er bærende elementer i gammen.

Registreringsnummer 1.

Foto: L. Pareli

Foto 2: Gammetuft ved Gaskepraantse/Midtre Brandsfjell. Her er ingenting bevart av treverket, og den svake vegg-vollen var knapt synlig i den frodige lyngvegetasjonen.

Reg.nr. 8

Foto: L. Pareli

Foto 3: Gaskepraantse: ildstedet avdekket. Det består av forholdsvis store, flate steiner, og lignende flate steiner ligger rundt tufta og har trolig hatt til oppgave å holde vegg-torven på plass. Legg merke til brynesteinen til venstre på bildet, ved siden av kompasset og metermålet.

Reg.nr. 8

Foto: L.F.Stenvik

Foto 4: Melkegrop i Kjørskardet mellom Gaskepraantse og Luvlie Praantse (Østre Brandsfjell). I kanten ligger steinheller som ble brukt til å dekke over gropa.

Reg.nr. 9

Foto: L.F.Stenvik

Foto 5: Beingjømme, Finnkrulia. I sprekken mellom steinene var det stukket inn beinrester av reinsdyr. Et slikt beingjømme viser at det har vært en boplass i nærheten, og her ble det også funnet ei gammetuft noen meter unna.
Reg. nr. 13

Foto: L. Pareli

Foto 6: Gravsted, Løvsjøli. Den store skråhellen til høyre var det som markerte stedet. En annen stor helle, som skimtes til venstre i bildet, har trolig stått reist på samme måte. Bildet er tatt under utgravningen, og torven og deler av steinlagene er fjernet.
Reg.nr. 10

Foto: L. Pareli

Foto 7: Sagelv 1. Kanten av ildstedet var synlig der et rotvelt hadde revet med seg gresstorven.
Reg.nr. 15

Foto: L. Pareli

Foto 8: Ildstedet i Sagelv 1. Foruten trekull og litt brent bein ble det funnet fragmenter av ei krittpipe.
Reg.nr. 15

Foto: L. Pareli

Foto 9: Ofte er samiske boplasser blitt brukt om og om igjen, fordi de lå på høvelige steder i terrenget. Huset på bildet er familien Stenfjells bolig på Lifjell og brukes til forskjellige tider av året. I tillegg til de to bygningene vi ser, er det også ei lita gamle av nyere dato der. I forgrunnen, der spaden står, ble det ved prøvestikk funnet et ildsted, og ved nærmere undersøkelse kom en gammel boplass for dagen.
Reg. nr. 19

Foto: L. Pareli

Foto 10: Ildstedet er her avdekket for tegning og fotografering. Det ble dessuten gravd to prøvesjakter for å se etter spor av veggvoller, men videre undersøkelser ble ikke gjort.
Reg.nr. 19

Foto: L.F.Stenvik

Foto 11: Ildstedet i lokaliteten Sagelv 6. Denne boplassen ligger på samme sted som lok. Sagelv 1 og 7, med bare noen meters avstand. Ved undersøkelse av ildstedet ble det funnet en sylformet jerngjenstand, jfr. foto 12.

Reg.nr. 20

Foto: L.F.Stenvik

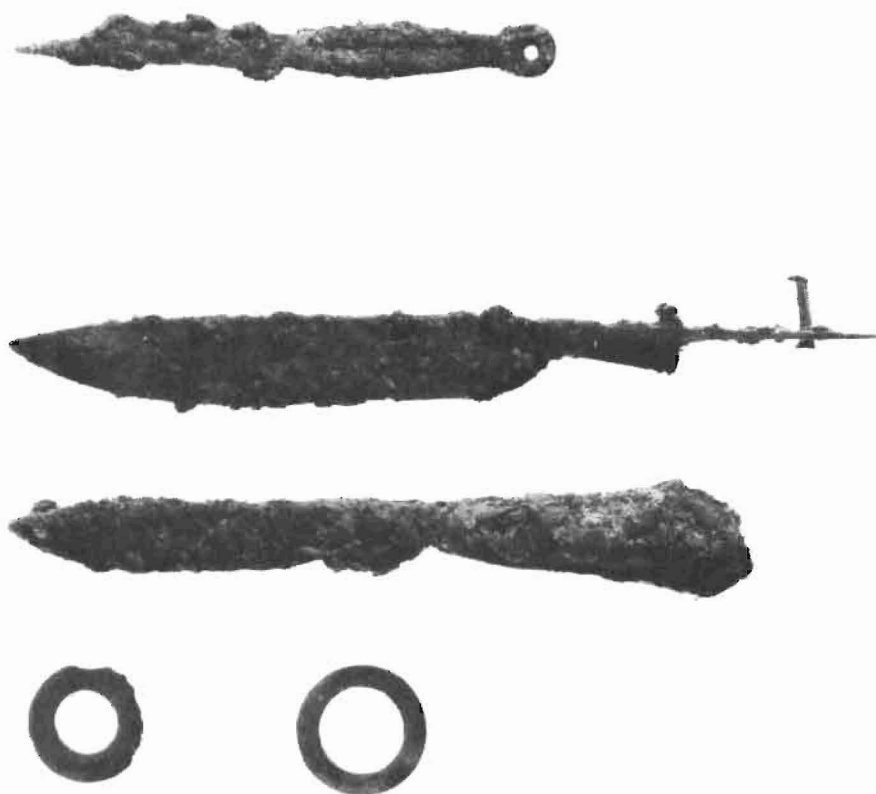

Foto 12: Funn fra lokalitetene Sagelv 6 (øverst) og Sagelv 7 (knivene og metallringene under).

Reg. nr. 20 og 21

Foto: P.E.Fredriksen

Foto 13: Sagelv 7, sett østover mot Sagelv 6 og Sagelv 1.
Reg.nr. 21

Foto: L.F.Stenvik

Foto 14: Ildstedet i lok. Sagelv 7. Den ene messingringen ligger like bak midten av metermålet, mens den ene kniven er synlig som en mørk klump nede til høyre i bildet.
Reg.nr. 21

Foto: L.F.Stenvik

Foto 15: Gamme ved Hartkjøltjønn, sørøst for Sandsjøen. Noe sammensunket, men forøvrig i bra stand. Foran døra har det stått en forgang (koavva), men denne er falt sammen; rester av treverket er synlig i forgrunnen til høyre på bildet.
Reg. nr. 22 Foto: L. Pareli

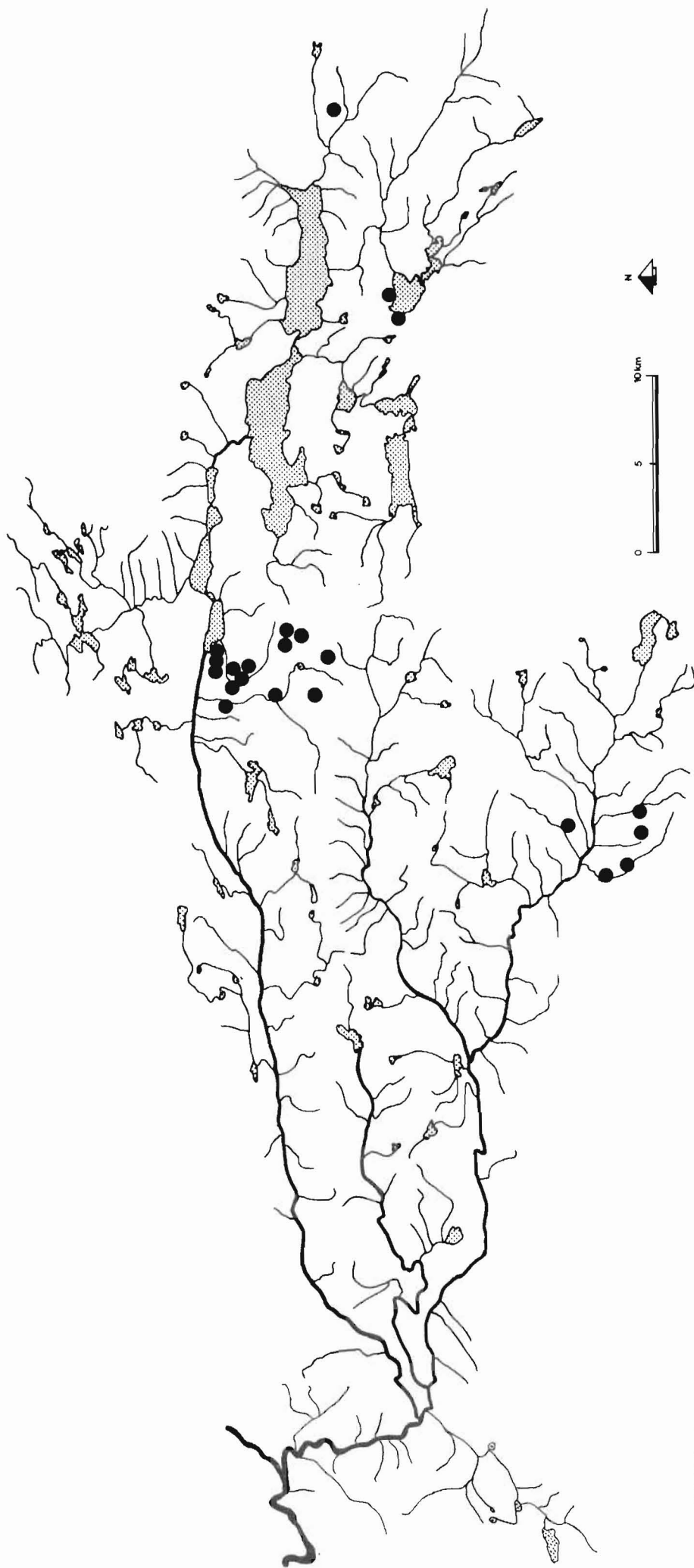

Foto 16: Denne melkegropa ligger på en liten bakke rett bak gammen ved Hartkjøltjønn. Gropa er ca 80 cm lang og like dyp. Fra stedet er det vid utsikt over Sandsjøen og Nordli.
Reg.nr. 22 Foto: L. Pareli

Foto 17 og 18: Eksempler på uregistrerte kulturminner i Sanddølavassdraget. Øverst restene av ei gamle nær Gressåmoen. Denne ligger utenfor det direkte berørte utbygningsområdet, og det var derfor så lite tid til registrering her at vi måtte nøye oss med å knipse et bilde da vi passerte. Gammen ligger like ved stien inn til Gressåmoen nasjonalpark. Det nederste bildet viser en gammetuft på Lifjell, altså i samme område som reg.nr. 15-21. Rester av tjærepapp og ståltråd stikker opp gjennom mosen og viser at byggverket er av forholdsvis ny dato. Denne gammen kan da også tidfestes nøyaktig: Den har tilhørt Anna Kari Johnsen, som omkom i den store bussulykken i Dunderlandsdalen i 1948.

Foto: L. Pareli

KART 1

Sanddøla-vassdraget, oversiktskart

Registrerte samiske kulturminner
avmerket.

Målestokk 1: 325 000

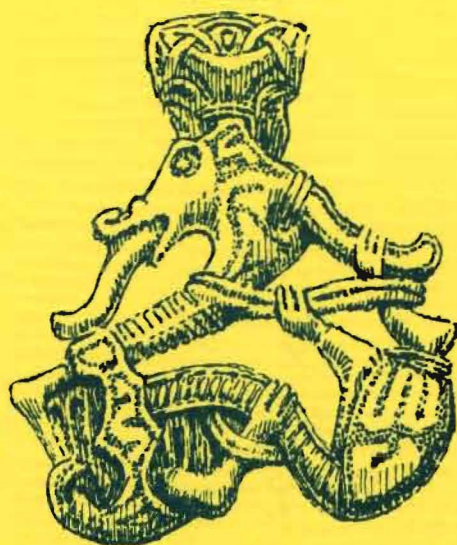
RAPPORT ARKEOLOGISK SERIE

1982

1. Stenvik, Lars F. : Verneplan for vassdrag. Arkeologiske kulturminner i Ognavassdraget, Nord-Trøndelag.
2. Stenvik, Lars F.: Verneplan for vassdrag. Arkeologiske kulturminner i Stjørdalsvassdraget, Nord-Tr.lag.
3. Stenvik, Lars F.: Verneplan for vassdrag. Arkeologiske kulturminner i Gaulavassdraget, Sør-Trøndelag
4. Stenvik, Lars F.: Verneplan for vassdrag. Arkeologiske kulturminner i Drivavassdraget, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal.
5. Stenvik, Lars F.: Verneplan for vassdrag. Arkeologiske kulturminner i Høylandsvassdraget, Nord-Tr.lag.
6. Stenvik, Lars F.: Verneplan for vassdrag. Arkeologiske kulturminner i Sørlivassdraget, Nord-Tr.lag.
7. Christophersen, Axel: Oppmåling og undersøkelse av åkerreiner på Talmo, Leksvik og Rinnmoen/Eid, Høylandet, Nord-Trøndelag.
8. Årshefte 1981.
 Fastner, Jørgen : Marinarkeologi i Trøndelag i de senere år.
 Pettersen, Kristian: Steinalderlokaliteten Fiskløysa. Noen kildeproblemer fra steinalderen langs vassdrag.
 Sognnes, Kalle : Kristen Rolseth Møllenhuss 1922-1981. Biografi over avhandlinger og artikler 1950-1980.
 " " : Undersøkingar på Hæreid i Eidfjord, Hordaland.
 Stalsberg, Anne : Hver mann har ei hauk på hånd... ei heller falk på sverd..
9. Pettersen, Kristian: Steinalder på Vega. En introduksjon og et analyseforsøk.
10. Sognnes, Kalle : Helleristninger i Stjørdal, I. Skatval sogn.
11. Fenne, Øyvind : Nyare tids kulturminne på Nord-Fosen.
12. Pettersen, Kristian: Undersøkelse av ei uvanlig grav fra Snåsa.
13. Pareli, Leif : Samiske kulturminner på Nord-Fosen.

1983

1. Pettersen, Kristian: Øvre Glomma. Arkeologiske undersøkelser 1982 i forbindelse med konsesjonssøknad.
2. Selvik, S.F. og Stenvik, L.F. : Arkeologiske registreringer og pollenanalytiske undersøkelser Sanddøla-vassdraget, Nord-Trøndelag.
3. Pareli, Leif : Samiske kulturminner i Sanddøla-vassdraget.

ISBN 82-7126-340-4

ISSN 0332-8546